

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ

Καί λίγος Μακιαβέλλι δέν θά ἔκανε κακό

του Νικολάου Α. Γ. Λιναρδάτου

Τόν Νικολό Μακιαβέλλι χαρακτηρίζει ο Σπ. Μαρκεζίνης στο σχετικό λήμμα της "Εγκυκλοπαιδείας Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα" ως "έναν από τους μεγαλύτερους πολιτικούς σχολιαστές και πατέρα της νεώτερης πολιτικής σκέψης". Πιο χρήσιμος, για τον σκοπό αυτού του άρθρου, είναι ο χαρακτηρισμός του από την φιλόσοφο και πολιτειολόγο Hannah Arendt (στο έργο της "Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος") ως "του πατέρα του σύγχρονου εθνικού κράτους και της έννοιας της κρατικής σκοπιμότητας". Τό βέβαιο πάντως είναι ότι πρόκειται για έναν ρεαλιστή (έχει γράψει: "Η επιτυχία ή αποτυχία εξαρτάται από την προσαρμογή στους καιρούς") και έμβριθη παρατηρητή του ανθρώπινου κλήρου στο πλαίσιο της κοινωνίας.

Στην κοινή συνείδηση ως μακιαβελλισμός νοείται η άσκηση της εξουσίας, κυρίως πολιτικής, χωρίς ένδοξοι και ήθικους φραγμούς προκειμένου να εξασφαλίσει η διατήρησή της. Αν όμως κανείς θελήσει να εξετάσει βαθύτερα τα ελάττωμα του (υποτιθέμενου κυνικού και έχοντος ουδέτερο ηθικώς χαρακτήρα) άνδρος, θά μπορούσε άνετα να διατυπώσει την πρόταση ότι, κατά τον Μακιαβέλλι, για να διατηρηθούν η σταθερότητα, η νομιμοφροσύνη και η τάξη σε μία κοινωνία είναι αναγκαίο ο ηγεμών να αποφασίζει και εκτελεί πράξεις που καθ' εαυτές δέν είναι δίκαιες, μέσα όμως στο περιβάλλον που άσκούνται πρέπει να θεωρηθούν δίκαιες, γιατί είναι απαραίτητες για να αποτραπούν μεγαλύτερα κακά. Συμπληρωματικός, κατά διατύπωση σοβαρού αναλυτή του έργου του, δέν άμφισβητείται η προτίμηση του Μακιαβέλλι για μία λαϊκή ή, όπως λεγόταν συχνά, μία ελεύθερη κυβέρνηση με την έννοια αυτή της δημοκρατίας, ήταν δημοκράτης.

Η έκτενης αυτή εισαγωγή έγινε για να βοηθηθεί μία χωρίς προκαταλήψεις εκτίμηση μερικών παρατηρήσεων του Ιταλού πολιτικού θεωρητικού, οι οποίες κρίνω πως είναι προσφύεις και χρήσιμες μέσα στη σημερινή πολιτική μας συγκυρία. Οι παρατηρήσεις, που θά παραθέσω, είναι από τό πολύ γνωστό έργο του με τον τίτλο "Ο Ηγεμών".

Ας άρχίσουμε με τό κεφάλαιο "Περί των λαϊκών ηγεμονιών". Γράφει ο Ιταλός στοχαστής: "Εάν είναι ένας ηγεμών, που στηρίζεται σε αυτήν τη βάση (στον λαό), ένας που μπορεί να κυβερνά και είναι άντρας με θάρρος και δέν δειλιάζει μπροστά στις αντίξοότητες και δέν παραμελεί να προετοιμάζεται, ένας που με τη γενναϊότητα και τις αποφάσεις του έμψυχώνει τό λαϊκό πλθος, αυτός δέν θά βρεθεί ποτέ απογοητευμένος από αυτούς και θά διαπιστώσει ότι έχει βάλει γερά θεμέλια".

Από τό κεφάλαιο με την επικεφαλίδα "Περί των πραγμάτων για τά οποία οι άνθρωποι και ειδικώς οι Ηγεμόνες έπαινούνται ή επικρίνονται", άποσώ λίγες άράδες: "Ένας άνθρωπος που θέλει να κάνει επίδειξη καλοσύνης σε όλες τις περιστάσεις, κατ' ανάγκη θά πάθει ζημιά μέσα σε τόσους πολλούς, που δέν είναι καλοί. Γι' αυτό είναι ανάγκη ένας ηγεμών, ο οποίος θέλει να κρατήσει την εξουσία, να μάθει πως να μην είναι καλός και να χρησιμοποιεί ή να μη χρησιμοποιεί αυτήν τη γνώση, ανάλογα με την αναγκαιότητα κάθε συγκεκριμένης περιστάσεως".

Στό κεφάλαιο με την επικεφαλίδα "Περί γενναϊοδωρίας και ταιγκουνιάς" ο συγγραφέας άφου διατυπώσει τη σκέψη ότι ο γενναϊόδωρος ηγεμών θά ξεδέψει την παρουσία του κράτους και θά αναγκασθεί, αν θέλει να διατηρήσει τό όνομα του γενναϊόδωρου, να επιβαρύνει ύπερμετρα τον λαό επιβάλλοντας φόρους - πράγμα που τον κάνει μισητό- συμπεραίνει: "Γι' αυτούς τους λόγους ένας ηγεμών δέν πρέπει να στενοχωριέται που θά τον χαρακτηρίζουν ταιγκούνη, αν θέλει να άποφύγει να ληστεύει τους υπηκόους του, αν θέλει να είναι ικανός να υπερασπίζεται τον έαυτόν του, να άποφύγει να φτωχύνει και να καταπνήσει περιφρονημένος και να μην εξαναγκασθεί να γίνει άρπαγας αυτή η ταιγκουνιά είναι ένα από τά ελάττωμα που τον κάνουν ικανό να κυβερνά".

Στό επόμενο κεφάλαιο "Περί σκληρότητας και επιεικειας και ποίο είναι καλύτερο να σε άγαπούν ή να σε μισούν", εκτίθεται η θέση ότι επειδή είναι δύσκολο την ίδια στιγμή να άγαπούν και να φοβούνται τον ηγεμόνα - αυτό θά ήταν, ό,τι καλύτερο - είναι πολύ πιο ασφαλές να σε φοβούνται παρά να σε άγαπούν, αν ένα από τά δύο πρέπει να φύγει από τη μέση. Καί η κατάληξη: "Συμπεραίνω, σχετικά με τό να σε φοβούνται ή να σε άγαπούν, ότι οι άνθρωποι άγαπούν με την ελεύθερη θέλησή τους, φοβούνται όμως με τη θέληση του ηγεμόνος και ότι ένας συνετός ηγεμών πρέπει να βασίζεται σε αυτό που εξαρτάται από αυτόν και όχι σε αυτό που εξαρτάται από άλλους και ότι επί πλέον πρέπει μόνο να καταφέρνει να μην προκαλεί μίσος".

Θά τελειώσω με την υπόδειξη του Μακιαβέλλι για τον τρόπο με τον όποιον πρέπει να προλαβαίνει κανείς να τον περιφρονούν. Τόν ηγεμόνα λοιπόν "τόν περιφρονούν αν τον κρίνουν άσταθη, επιπόλαιο, μαλθακό, δειλό και άναποφάσιστο έναντι όλων αυτών ο ηγεμών πρέπει να φυλάγεται όπως μπροστά σε ένα σκόπελο και να εξευρίσκει τρόπους, ώστε οι πράξεις του να διαπνέονται από μεγαλοπρέπεια, θάρρος, σοβαρότητα και σθένος και σε ό,τι άφορα τη διακυβέρνηση των υπηκόων του, οι αποφάσεις του άς είναι άμετάκλητες και άς καταλήγει στις αποφάσεις του κατά τρόπον που να μην αφήνει να περάσει από τό μυαλό κάποιου ότι μπορεί να τον εξαπατήσει ή να τον κοροϊδέψει".

Και τώ Θεώ δόξα...